

Дім на горі (повість-преамбула) (стислий переказ)

Валерій Шевчук

Валерій Шевчук

Дім на горі

Повість-преамбула

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Події відбуваються у Житомирі упродовж 1911–1963 рр.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

СПОКІЙ

У серпні Володимир прибуває до початкової школи, де має стати новим директором. На війні він втратив ногу, тому ходить з протезом. Оглядаючи цілу ту вулицю і школу, Володимир відчував дивний спокій. Його увагу привернув дім, який стояв поодаль школи на високій горі.

У домі на горі жила Галя, Хлопець – її син, і Галина стара баба. Галя саме прала на подвір'ї, коли глянула вниз і побачила на шкільному подвір'ї старого сторожа і ще якогось чоловіка. Тим чоловіком був Володимир, якого вона ще не знала.

Сторож школи повів Володимира в одне з шкільних приміщень, щоб облаштувати йому там помешкання. У ту кімнату скоро прибігла висока жінка – Олександра Панасівна – одна з вчительок, і швидко та вправно навела лад.

З вікна свого нового помешкання Володимир побачив високого сивогривого чоловіка, який гнав горою з десятків кіз. У старого було розумне й шляхетне обличчя. Вдома біля хвіртки його вже чекала старенька бабуса. Звали їх Марія та Іван. Вони привіталися, запитали, чи все добре одне в одного, і Іван сказав, що чогось більше задихатися став. Поки Марія доїла кіз, Іван сидів на веранді і дописував останні слова, які народилися в ньому сьогодні. Він шкодував, що плід його такий блідий та мізерний...

Олександра Панасівна жила біля школи, була вдовою, мала п'ятеро дітей. Володимир хотів якось віддячити їй за прибирання, тому взяв кілька банок тушковини і пішов до її хати.

Галя тим часом впорала хатню роботу і мовчки сиділа з бабою та сином на ганку. Стара доводилась Хлопцеві прабабою, і він думав, що вона знає бозна-скільки таємниць.

Володимир зайшов до Олександри Панасівни, побачив її дітей і раптом згадав, що ще до війни бачив цю жінку. Ця значно старша за нього жінка була тоді така, як він

тепер, несла вона на руках дитину, а поруч ступав широкоплечий, майже чотирикутний чоловік. Фото цього чоловіка Володимир побачив на стіні.

Козопас і його жінка Марія сиділи мовчки на веранді і пили молоко. Мовчали, бо обоє були зморені, він – отим писанням на веранді, вона – доїнням кіз. Марія теж була вчителькою і хвилювалася, чи дасть їй новий директор першачків, з якими найбільше любить працювати.

Повернувшись від Олександри Панасівни, Володимир згадав, що бачив цю жінку на вечірці у своєї старшої сестри Соні. Потім Володимир згадав війну, як біг з Миколою, Іваном і Шурком. Перший упав Микола, за ним і Йван. Вони бігли далі з Шурком, аж доки в тому місці, де був Шурко, з'явилася химерна біла шапка. Це видіння повторювалось у Володимирових снах не раз і не двічі, і тоді він схоплювався з ліжка й кидався бігти.

Зранку Володимир побачив на горі той же будинок, а біля нього жінку у ясно-синьому платті. Згори по білій стежці мчав хлопчак. Побачив Володимир і козопаса Івана...

Часом на Галю находило: хотілось убраться у найкращу одержу, взяти сина за руку й податись у кіно чи просто пройтись по вулицях. Вона крутилася перед дзеркалом, ступала навшпиньках й поморгувала до свого зображення. У серці наче мала голубу богиню. Такий їй настрій часто кінчався слізьми, бо ніхто досі й не подумав зібратись до них на гору і справді зазирнути в її завше відчинене вікно.

Цього ранку Галя вдягнула ясно-синє плаття і вже знала, що в неї той-таки настрій. Красиву і молоду маму побачив Хлопець, а баба, побачивши онуку, згадала красуню в червоному платті, до якої підіймався під гору високий гарний чоловік.

Зранку Іван гнав кіз і спостерігав згори за всім. Марія стояла вдома біля розчинених воріт, і їй, як і 40 років тому, дивно ставало, що так погідно й добре живе зі своїм чоловіком. Ось уже 14 років їй чоловік тільки й робив, що пас кіз. Молодшою Марія пробувала почитати Іванові зошити, але не змогла осягти його писання. Цього ранку вона відчула біль у серці, боялася померти, адже Іван не зміг би без неї.

Володимир вирушив до будинку на горі, хоч з протезом було важко підійматись кам'яною стежкою. Від будинку йшов Хлопець з бідончиком. Володимир здогадався, що вчителька Галина Іванівна, до якої він йде, – мама цього Хлопця. Галя спостерігала за чудним сходженням чоловіка, жаліла його й дивувалася. Стара, побачивши, що до них йде чоловік, висловила надію, що це той, який має прийти до Галі. Галя на мить повірила в бабину казку, і тривога підступила їй під серце. Потім вона кинулася на поміч Володимиру, дала йому напиться води, і вони дивилися одне на одного й очей розвести не могли. Нарешті Володимир сказав, що йому потрібна Галина Іванівна, бо він новий директор школи і збирає всіх на нараду.

Тим часом баба, що сиділа на ганку, побачила видіння: спочатку себе, потім дочку, до яких колись теж підіймалися на гору красені. Третю красуню і третього прищельця бачила уже перед собою. Стара, яка без допомоги Галі не ходила, раптом піднялася і пішла у свою кімнату.

Хлопець прийшов з бідончиком до Марії Яківни, щоб взяти молока. Поки жінка наливала молоко, Хлопець любив смакувати фруктами, які вона йому наготувала заздалегідь, і розглядати зошити діда Івана. Глибоким спокоєм та чаром віяло від тих сторінок...

Того вечора Олександра Панасівна з дітьми святкувала день народження найменшої дівчинки. Вони танцювали під старий патефон, поки у жінки не виступили сльози – згадала тоді свого Миколу. Може, тоді і притулилося до однієї з шибок прозоре обличчя. І обернеться на хвилю до того вікна Олександра Панасівна, тоді зустрінуться вони очима й пізнають одне одного. І це все побачить тільки один чоловік з цієї околиці – старий, сивий козопас. "Любов", – подумає він...

Іван сидів на розкладному стільці-палиці і помітив, як павук мандрував по листках, а ті ставали жовтими. Тоді чоловік побачив, що непомітно підходить осінь. Він засунув руку під сорочку і стис те місце, де мало бути серце. Йому вперше за життя стало страшно, бо не списав ще всі сторінки у своєму зошиті.

Володимир йшов з гори і оглянувся. Побачив Галю, і вони усміхнулися одне одному. Галя згадала про бабу, здивувалася, що стара сама зайшла в кімнату. Галя сказала їй, що це приходив до неї новий директор. "До мене свого часу теж приходив такий директор", – мовила стара і розсміялася.

Володимир зайшов і до Марії Яківни. Вона розповідала йому про школу, а він думав про своє сходження на гору і про ту неймовірну зустріч. Марія Яківна попросила Володимира дати їй першачків, і він погодився. Коли вже йшов, спитав, чи не її чоловік той козопас. "Мій, мій! – захитала радісно вчителька. – А знаєте, що мені здалось у першій хвили? Думала, ви якийсь його родич!"

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

СИНЯ ДОРОГА

Дощ шумів і плескотів, а перед ним лежала прозора куля, і він уже мав увійти до неї. Туди вела синя, мерехтлива дорога, позаду лишалася хата із печальною жінкою і з веселими дітьми. Озирався й бачив дім із прозорими стінами, за якими святкують день народження істоти, в яких залишив своє тіло...

Уперше Олександра зустрілася з Миколою у подруги, де зібралися на вечірку хлопці й дівчата. Широкоплечий хлопець із зачесаним набік чубом і з плямкою вусиків під носом, широкогубий і широколиций, дивився на неї й дивився. Від його погляду Олександрі стало так млосно, що захотілося додому. Олександрина подруга Соня, хазяйка квартири, відразу про щось здогадалася. Вона помітила, що з кутка на подругу дивляться сині й палкі очі...

А перед цим всім сталося так, що найкращий майстер модельного взуття Першої взуттєвої фабрики Микола Ващук утратив спокій: його почало нестримно вабити до осіб жіночої статі. Він блукав містом, не приходив на обід додому, де чекала стара

мати, ходив на танці, запрошував різних дівчат, пильно дивився на кожну, але розумів, що не для нього вони...

Олександра любила прокидатись у залитій сонцем кімнаті. В глибині дому співав за роботою батько. Він був столяром, з –під його рук завжди вилітали пахучі стружки. Була саме неділя, до Олександри прийшла подруга Стефа і розповіла, що вони підуть сьогодні в крошенський клуб, а наступної неділі Соня збирає в себе вечірку.

...Дош шумів і плескотів. Микола дивився на прозору кулю, до якої вела синя мерехтлива дорога. Там на нього вже чекали батьки і брат. Та він завертав голову, щоб хоч відчутти, коли не може бачити, дімець, до якого нещодавно підходив, – п'ятеро дітей і жінка в цей час думали про нього. У цей час Олександрі незвідь-чому захотілося помолитися. Вона знала, що Микола був біля їхніх вікон, а зараз уже повільно відходить по синій дорозі. Відчував все це ще один чоловік – сивоволосий козопас Іван Шевчук. Побачив самотню тінь на тій річці-дорозі і повторив відтак просту істину: "Любов світ цей ушляхетнює".

Якось Микола, ще перед зустріччю з Олександрою, пішов на острів серед Тетерева. Там на березі сидів відомий на все місто Коля Бовдя і грав на гітарі. Микола присів коло Бовді і спитав, хто йому зробив такий інструмент. Бовдя розповів, що Райко, який колись мав музикальну фабричку, а тепер жив у бідній, захаращеній дошками й фанерою кімнаті. Райко погодився зробити і Миколі інструмент з карельської берези. За це Микола пошив йому шкіряні черевики.

...І здалося Олександрі, що обізвалися на гітарі струни, загувши й забринівши. Діти вже спали. Вона раптом побачила зігнуту постать, що весело стукотіла молотком по підборі черевика. Микола мугикав. Тоді побачила вона постать батька, велику й рідну. Обидва поспівували однакову мелодію. Не було в світі кращої меблі, ніж та, що її робив Олександрин батько, і не було в світі кращого взуття, ніж те, що шив його Микола.

...Микола і Олександра повернулись у ту давно зниклу з лиця землі кімнату (на початку війни у Сонин дім упала бомба, сховавши під руїнами веселуху Соню, її дітей та матір) і спробували відбудувати її... Побачивши вперше Олександрю, Микола почав стишуватися й умиротворюватися. "Любов – це і є рух до спокою, – подумав старий козопас Іван Шевчук, коли дружина оповіла йому історію про Миколу й Олександрю, – ті, що руйнують, не знають любові – це діти темряви й ночі..."

...Микола встав і підійшов до Олександри, і це був ключовий момент у їхніх стосунках. Ота не дуже гарна на інші очі дівчина стала для нього найближчою й найвродливішою. Ніхто з них нічого не робив, щоб викликати до себе інтерес. Все відбулося просто і швидко, і, коли він сів біля неї і сказав перше слово, – це було потрібне слово, яке стало вузлом, що зав'язується захльостом і назавжди. Вони вийшли з того дому, якому судилося через 10 років загинути разом з його веселою господинею Сонею. Впродовж війни зникнуть майже всі учасники тієї добропам'ятної вечірки, лишиться тільки Олександра, ще одна дівчина і молодший Сонин брат Володимир, котрий стежив був за тою вечіркою крізь замкову щілину. Через 15 років він знову зустрінеється з Олександрою Панасівною і її п'ятьма дітьми.

...Микола й Олександра прожили разом 10 років. Коли Микола вибирався з оточення, кулемет ворога перерізав його, наче дерево. І коли він проходилиме по синій дорозі, Олександра Панасівна стривожиться, почувши, як тихенько заграє на стіні інструмент, виготовлений колись напівбожевільним, напівп'яним майстром Райком. Той Райко буде під ту хвилю ще живий. Він прокинеться з похмілля і до нього долине тиха музика його інструменту, що її почула й Олександра Панасівна. Райко всміхнеться і єдиний раз за своє існування подумає, що попри все жив він не даремно.

*Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

ДІМ НА ГОРІ

10 років тому біля будинку на горі з'явився джигун у лакованих туфлях, сірому костюмі і в легкому солом'яному капелюсі. Звідкіля він узявся, не помітив ніхто; знизу, однак, не підіймався він напевне. З тильного боку обійстя проходу не було, там розташувалися одна й друга лікарні, і відгороджувалися вони від гори міцними й високими парканами. Можна було б продертися до дому і з лівого боку, але там були зарості дереви й глинясті урвиська. Відтак створилось у Галі враження, що джигун спустився до них на гору на крилах. Спочатку джигун проходжався біля дому, а потім уже й розмовляв з Галею. Стара наказала внучці стерегтись його...

Але Галя якось вийшла ввечері до нього, коли стара пішла спати. Вони пробалакали цілі три години. Вночі їй приснився великий сірий птах у лакованих туфлях і з солом'яним капелюхом на голові, який кружляв над їхнім обійстям. З туфель витиналися гострі кігті, а замість носа був грубо загнутий дзьоб. Птах шугонув на неї. Галя закричала й прокинулася. Та вона не могла забути джигуна, і ввійшло їй в серце перше кохання.

Баба почувала погано, бо вночі їй снилося, що напав на неї великий сірий птах, а це не до добра. Потім баба сказала, що пора вже Галі дізнатися правду: їхній дім незвичайний. Народжуються в цьому домі здебільшого дівчата, чоловіки сюди приходять... Вони підіймаються знизу і, як правило, просять напиться води. Той, хто нап'ється з їхніх рук, переступає цей поріг і залишається в домі назавжди. Так було в бабиної бабуні, в бабиної матері і в баби. Так було і в Галиної матері, так повинно статись і з Галею... Приходять сюди і інші чоловіки. Ці пришельці не підіймаються знизу і не просять напиться води, вони з'являються бозна-звідки... Бабця сказала, що й до неї такий приходив, але вона зуміла відшити його, а в інших не виходило так гладко. Тоді народжувались у їхньому обійсті хлопчики, доля яких майже завжди була сумна: все вони до чогось рвалися й навіть з дому тікали.

Галя сміялася, вважаючи цю розповідь казкою, але була все-таки вражена. Вона жила тут з бабою сама, бо батько кудись виїхав і лише прислав їм гроші, а цього місяця грошей уже й не прислав. Галя ж саме закінчила школу і готувалася до вступу в педтехнікум. Мала надію на стипендію. За ці гроші вони і мали виживати з бабою.

Коли Галя лишилася ввечері сама в бібліотеці, яку збирали чоловіки цього дому, чиясь рука з довгими, як кігті, нігтями легенько потарабанила. Галя кинулася до вікна, побачила джигуна. Всі застережні слова раптом вилетіли їй із голови, і вона кинулася до нього. Того вечора вона двічі відбилася від пристрасних обіймів і поцілунків Анатолія, коли він вкусив її за уста і притис залізними пальцями персо. Галі було жаль, що так швидко йому піддалася: хто зна, до чого воно йдеться? Хотіла, щоб він був, і прагла його позбутися. Саме тієї ночі увійшла їй в серце голуба богиня, і дівчина побачила у дзеркалі, що стає красунею. І тієї ночі сталося щось жахливе з бабою. У старої віднімало ліву ногу, око залило кров'ю. А снівся їй перед тим той Сірій: чи то птах, чи людина. Кинувся до неї, і ось що сталося. Знову баба розповіла внучці про чоловіків, що приходять на цю гору: її бабця й мати піддалися тим, що приходять невідь-звідки. Народжувалися від того хлопчики, бабин дід у перших був страшний волоцюга, а бабиного брата, козопаса Івана, Галя знала.

Усе це переколошкало Галину душу, бо вже починала губити межі, де в цій історії фантастичне, а де реальне. Галя вперше повірила бабці. У старої виявився частковий правець лівої ноги. За якийсь час відпустило, але відтоді почала вона ходити з палицею. Відніме їй обидві ноги у війну, коли в їхній дім ледве не втрапить снаряд. Стара буде інколи вередлива й криклива і поганятиме онукою, але це будуть тільки спалахи. Галя ж залишиться Галею, в ній постійно житиме в серці голубий метелик, а часом поселятиметься й богиня. Стара дочекається того моменту, коли завітає до них на гору Володимир, коли вип'є він з Галиних рук води. Тоді баба раптом встане, забувши про свою нерухомість, і зайде до своєї кімнати без сторонньої допомоги. Але станеться це аж через 10 років...

Ввечері знову прийшов джигун, але Галя не вийшла. Вона прожила в тому невластивому собі сумирному настрої тиждень. Дивилася на світ умиротворено, майже щодня сходила вниз до дідового обійстя і годинами балакала там із Марією Яківною. З дідом Іваном вона бачилася рідко, той виходив із дому вранці зі своїми козами. Дівчина занесла документи в технікум, а коли поверталася, зайшла у книгарню і там їй запропонували роботу. Вона планувала вчитися і працювати. Та вийшовши з книгарні, зустріла джигуна. Він пообіцяв прийти ввечері...

Того вечора Галя вже не могла вирватись з його полону. Все сталося недалеко від дому. Анатоль швидко зник, а вона лежала і ридала біля хвіртки зімнута й потолочена. Не витерпіло небо, почався дощ, який омивав з неї кров і сльози, дощ був цієї ночі солоний на смак. Цю метаморфозу помітило тільки два чоловіки: Іван, що сидів на веранді, обвитій крученими паничами. І Галин ровесник, який і гадки не мав, що існує на світі така собі Галя. Він зустрінеється з нею рівно через 10 років, дуже важко йому буде подолати ту гору, і там він прийме з її рук горня з водою. У цю ж ніч Володимира збудила якась недовідома тривога... А Іван вранці пошле на гору свою Марію, і вона вперше занесе старій та Галі глечик козиного молока. Марії досить буде одного погляду, щоб зрозуміти, що там у них сталося. Вона не скаже й слова про те своєму чоловікові, але той прочитає все, що йому потрібно, з виразу Маріїних очей.

Стара доглядатиме Хлопця, якого народить Галя від джигуна—Анатоля. Часом баба зриватиметься, ставатиме вередлива й занозиста – Галя перетерпить і це. Анатоль ніколи більше не побачить Галю. Зовсім схожий на нього чоловік ітиме, відступаючи, в тому самому загоні, в якому йшов і швець Микола Ващук. Вони, як земляки, згадуватимуть одні й ті ж місця в Житомирі. Того чоловіка зватимуть, правда, Віталієм, і, може, він був тільки рідним братом Анатоля. Коли перестрінуть їх кулеметні черги, першим упаде Віталій. Волею долі, може, проясниться в Анатоля, чи б то Віталія, розум, і він згадає всіх своїх покинутих та покривджених. Згадає серед них і Галю..

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

ВОДА ІЗ КІНСЬКОГО КОПИТА

Років за 35 до того, коли відчув старий козопас Іван Шевчук осінь, що її сплітали павуки, він теж прийшов додому, ледве пересуваючи ногами. Вдома Іван розповів Марії, що сидів у своїй конторі, було душно, і щось йому приключилося. Відчув, що, коли залишиться довше в тій конторі, то розірветься голова. Жінка порадила йому кинути службу. Іван спитав, за що ж вони житимуть. Марія відповіла, що має материні коштовності і може піти працювати.

Іванова хвороба першого разу тривала два роки. Тоді й було винесено на веранду стіл і замовлено в палітурні кілька обшитих шкірою зошитів. Через два роки Іванова хвороба закінчилася – він дописав одного з зошитів, знову пішов на роботу, і вони знову почали жити, як усі.

Вдруге це сталося, коли йому минуло 40, він прийшов з роботи так само незвично блідий і такі самі вимовив слова. Марія прореагувала теж так само, хіба що нічого не сказала про материні коштовності, замість того вона вже мала працю в школі...

І все-таки Марія Яківна й зараз не до кінця знає, що таке з ним приключилося. Іван наче виключався з реального світу. Вона не намагалася всього зрозуміти – мала досить клопоту на роботі і вдома.

Першого разу вона продасть свої коштовності, щоб можна було прожити, зароблятиме на хліб учителюванням. Він допомагатиме їй тим, що ловитиме рибу, приносить гриби й оброблятиме город та сад. Пізніше він заведе кіз, і вона навчиться тих кіз доїти. Жодне слово докору не зірветься з її уст. Іван же лишатиметься до неї уважливий та чулий.

...У той день, коли Марії Яківні заболіло серце, вона вперше й почала згадувати весь їхній довгий спільний шлях. Боялася помирати, бо Іван був безпомічний у житті, і хто зна, чи міг би прожити сам. Вона не знала, що Іван раптом відчує її тривогу. Ввечері він спитав про це, жінка сказала, що в неї щось з серцем. Він порадив піти до лікаря. Дивився на неї і побачив її такою, якою зустрів уперше. Вона щиро й широко всміхалася, і на щоках у неї цвіли найдобродушніші в світі ямки. Побачив він зимовий

день, почув іржання коней і легенький подзвін збруї. Марія ховала руки в муфту, переступала черевичками по рипливій стежці, – хотіла так відігнати холод, – і пересміювалася. Іван підходив до неї, як молодий лев, – груди були в нього розпрямлені, а в м'язах співала молодецька сила...

15 років по тому пригадала Марія Яківна той вечір, і їй, як ніколи, стало соромно за свою слабкість, адже турбуватися тоді треба було за Івана, а не за її серце. Наштовхнув її на ці спогади Галин Хлопець, який 10 років блукав по світі і оце сидів перед старою вчителькою, спонукаючи її до розповіді. Мимовільно переносилась у той далекий 1911 рік, коли все оте в Івана почалося...

Під час війни Іван ловив саком рибу, Олександра Панасівна кроїла із шкіри заготовки для чобіт. Так і жили. Марія Яківна, Олександра і Галя плакали в ті тяжкі часи: Олександра Панасівна бачила Миколу, який пробирався у цей час десь через болота й чагарники, Галя бачила свого Хлопця й бабцю, а Марія Яківна співчувала і їм, і цілому світу.

Згадувала Марія Яківна себе, молоду й веселу; здається, це був той момент, коли вона з так само молодим та веселим Іваном покинула біля узлісся візника, а самі вступили в ліс. На галявині, усій засипаній квітами, дівчина раптом притулилася до Івана, а його руки щільніше обняли її. Стояли, й дихали, і наче вбирали собі в груди розсичений у повітрі мед. "Маріє, – сказав він. – Народи мені п'ятеро синів"... Вона залишила на тій галявині своє дівоцтво і кілька сльозин, які упали на траву; на тому місці пізніше виросте дика груша, – Іван знайшов був її пізніше, коли почав приходити сюди по гриби. Було вже то через 20 років по тому...

...Утретє навідало Івана його дивне світло в 1931 році. Вони були тоді в гостинах у Маріїної сестри Надії, і доки сестри балакали, Іван підійшов до полиць із книгами. Чоловік Надії показав Іванові книги Філянського, Боддера, Пачовського, Славинського, Свідзінського, Тагора... Коли Марія сказала: "Будемо прощатися. Нам далеко повертатися", вона не знала тоді, що ці слова наберуть глибшого значення: сестра її незабаром помре, а її чоловік пропаде – була це так само бездітна пара. Іван і Марія йшли, поки опинилися на Чуднівській. Саме тут, унизу, біля річки Тетерів, це й сталося. Тривало всього кілька секунд, але за них він пізнав більше, ніж пізнавав за місяці й роки: велике світло пролилося в його груди, і це вже на все життя.

Уранці він устав, поснідав, поцілував дружину і вийшов з дому, як завжди виходив на роботу. На місце служби він, однак, прийшов тільки для того, щоб узяти розрахунок. На базарі він купив трьох кіз. З ними пройшов повз установу, в якій пропрацював вісім років, працівники якої вирішили, що старий збожеволів. А Іван зрозумів, що те, чого він шукав, знайдено і що п'ять синів, про яких мріяв, він народить, хай будуть це лише п'ять паперових зшитків (два із них уже списано).

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЗАПАХ СЕРПНЕВОГО СОНЦЯ

Олександра Панасівна, її діти, Марія Яківна, сторож Степан, Галя, Хлопець і Володимир готували школу до нового начального року. Вони мастили стіни, лагодили і фарбували парти, мили вікна. Хлопець носив від річки воду, а старша дочка Олександри Панасівни – Неоніла, червоніла, дивлячись на нього...

Одного ранку Хлопець прокинувся раніше за всіх. Його покликало сонце. Він устав, вийшов на ганок і побачив ясно-синю дорогу. Потім Хлопець побіг у долину, де Неоніла прала біля річки...

Дивно змінилася Галя відтоді, коли вийшов на їхню гору отой кривий директор. Стара вже міряла про правнучку. Знову стара наче побачила свого чоловіка, побачила й дочку свою і її чоловіка. Дочка була в такому віці, як тепер Галя, і майже нагадувала Галю. Чоловік її теж був високий і темноволосий, але за дружину свою старший. Простягли там, на синій дорозі, руки одне до одного і з'єдналися. "Ти вже мені вибач, але я таки дочекаюся дівчинки", – сказала баба своєму чоловікові на тій синій дорозі, і він, розуміючи, ствердно їй кивнув.

Коли ремонтували школу, Галю і Володимира наче в'язала якась нитка, але жінка чомусь уникала дивитись йому в вічі. Марія Яківна й Олександра Панасівна усе добре бачили, але обоє вдавали з себе заклопотаних. Зрештою, Володимир не витримав перший, кинув пензля у фарбу й послався на справи. Пішов до Завалу, де й був отой горб, до якого потім приходив щодня. Знайшов раптом на тому горбі спокій. Галя заплакала і такою побачила її Марія Яківна. Вона обняла Галю за плечі й ніжно отерла їй сльози. "Чоловіки, – сказала тихо й розсудливо, – наче малі діти бувають. Нам же, любонько, бути дітьми не випада...".

Якось до Олександри Панасівни зайшов літній уже чоловік. Самітно сиділи вони в хаті, дітей було спроваджено надвір. Він оповідав, як виходили вони разом із Миколою з оточення, як він був тяжко поранений, той чоловік, і німці прийняли його за вбитого. Його виходили селяни, і в нього випадково збереглася адреса, яку дав був Микола, і от тільки зараз довелося прийти до Олександри Панасівни, щоб розповісти про те, що знав...

Стара після тієї події з Володимиром наче віджила. Спала вночі спокійно, а вдень говорила внучці, що жінки цього дому не прості: Галина дочка народить хлопця чи дівчину, і Галя, ставши старою, здивується з тої закономірності: хлопець той звідси піде, а дочка й онука будуть тої ж крові, що й Галя. Ці розмови розтривожували Галю, а вечорами вона виплакувала своє чернецтво.

Якось Хлопець запитав її, чи він байстрюк. Галя відповіла, що він ще замалий, щоб таке зрозуміти, а батько покинув їх, і це трапляється не так уже й рідко. Хлопець спитав, яке було прізвище батька. Галя не знала прізвища, але збрехала, що Пугач. Згодом Хлопець лежав без сну і думав, що таки покине цей дім, а коли це станеться, ніколи не відчуватиме за ним жалю.

Іван вже два дні не виходив з козами на горби, наче й забув про них. Він все писав, майже не торкався їжі. Якось Марія побачила, що їхні кози здатні вже до запліднення,

сказала про це Іванові, а він відповів, що це не потрібно. Тоді Марію сповнило передчуття якогось нещастя. Іван сказав Марії сісти, дав їй яблуко. Вони з'їли яблуко, а після того він поклав їй на долоню свою руку і сказав так само тихо: "Малий я спадок лишаю тобі, жінко"...

Цілу ніч Володимир не спав, він навіть підійшов під дім на горі, та почався ранок, і він вернувся назад. Стара пильно стежила за ним через вікно і була розчарована. Удень Володимир побачив Галю зі шкільного подвір'я, а пізніше вона сама спустилася і запропонувала піти на прогулянку. Тоді вони й відчули, як у них щось прорвалося; шалений потік, що довго стримувався, раптом звалив греблю, яку мостили мимовільно...

Тим часом Хлопець показував Неонілі свої володіння – глиняні печери у кручах. Дівчинка боялася, потрібно було повзти тими печерами, які часом обсувалися. Хлопець розповів, що це його володіння, і він не збирається їх із кимось ділити, хіба вона стане його жінкою, коли виросте. "Я хочу бути твоєю жінкою", – прошепотіла вона. Тоді вони поклялися кров'ю, що будуть разом, коли виростуть.

Старий козопас Іван Шевчук дописав свій п'ятий зошит уранці. Він зійшов із веранди, назбирав у росі яблук, а тоді сів у крісло й задивився на дахи і людей, які вже прокидалися. Побачив Іван у той ранок і свою сестру – Галину бабу. Стара стояла біля хвіртки й дивилась у долину. В домі спав Хлопець, а Галі не було. Вона спала з Володимиром у школі. Тиха всмішка лягла Іванові на уста: рука його потяглася до олівця. У цей час з'явилося сонце, Іван побачив раптом п'ятеро своїх ненароджених синів. Вони прийшли забрати Івана. Він уперше зронив на свій зошит сльозу. Це й була остання крапка, що її поставив на своїх писаннях старий козопас.

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

ПТАХ ПЕРЕЛІТНИЙ

Хлопець повернувся у рідне місто і зайшов на Чуднівську. Краєвид вулиці примарювався йому скрізь, де кидала його доля. По дорозі траплялося йому все більше знайомих облич. На око вибилася непрохана сльоза. Біля Олександри Панасівни він притишив ходу і крадькома зирнув через паркан. Був уже не золототілим юнаком, а втомленим, трохи огрядним чоловіком. Було йому 27 років. Стежкою до дому на горі зустрів свою сестру Оксану, та дівчина не впізнала у цьому чоловікові свого брата і пішла вниз. На порозі дому зустріла Хлопця Галя. В обох раптом затремтіли уста. "Добрий день, мамо!" – сказав Хлопець. Галя згукнула легенько: стояв перед нею майже незнайомий чоловік.

Галя розповіла Хлопцеві, що баба вважала, ніби він ніколи не повернеться. Хлопець сказав мамі, що вона і так мала ким жити: чоловік і дочка. А йому, мабуть, потрібно було облітати пів світу, щоб повернутися сюди. Хлопець зізнався, що вчиться володіти пером, хоче бути письменником і мріє перечитати зошити діда Івана. Мати розповіла,

що Володимир помер 5 років тому. Коли зачинили школу, Володимир мав роботу в місті, і вони прорізали в паркані від лікарень хвіртку, щоб йому було легше ходити.

Хлопець хотів перечитати усю бібліотеку, що була в домі. Галя призналася, що перечитала уже майже всі книжки. Хлопець запитав про Неонілу. Галя розповіла, що дівчина часто приходиться до неї. Їй не пощастило вийти заміж, Олександра Панасівна згризла їй голову, бо має обридження до чоловіків...

Ввечері Оксана познайомилася з братом. Дівчина була майже сформована, але краса, якою розцвіте вона на повну силу років через п'ять, ще була майже схована в ній. Брат і сестра були чужі одне одному.

Хлопець зайшов Олександри Панасівни, там і зустрів Неонілу. Обидвоє пішли на берег річки... Вони стояли на залитому місяцем березі, бо ще їй досі не надивилися одне на одного. Неоніла спитала, чому він не писав, і заплакала. Це були щирі, а може, й щасливі сльози. Потім їй стало соромно, що вона тратить час, що виставляє перед ним свою знесилу і кваліть... Того ж вечора Хлопець і Неоніла вирішили одружитися.

Запах, манери, люлька брата дратували Оксану. Вона про це відверто заявила матері. Та Галя сказала, що Хлопець проживе тут стільки, скільки вважатиме за потрібне, – поки що це єдиний дім, який він може назвати своїм.

Днями Хлопець сидів у бібліотеці. В руці в нього незмінна куріла люлька. Вечорами спускався вниз, де чекала його наречена, і вони рушали тоді в безконечні свої мандрівки, безперервно балакаючи і заповнюючи отак прірву часу, що їх розділяла. У неділю вони з Неонілою подалися через поле до лісу, на ту на галявину, вщерть зарослу квітами, де посередині росла стара розлога груша. Хлопець із Неонілою зрозуміли, що вони шукали саме цього місця. Вони пили один одного, як п'ють воду спрагли мандрівці...

О тій порі з'явився на горі стрункий, одягнений в ошатний костюм дженджурик. Він побачив Оксану, котра підіймалася під гору, гречно всміхнувся до неї і почав засипати питання. Дівчина звела погордливо носика і відшила його. Галя теж побачила дженджурика, і раптом щось гостре врізалось їй у серце. Оксана зайшла на подвір'я, і Галя спитала, що це за один. Оксана відповіла, що прив'язався якийсь, квартиру шукає, чи що, але вона сказала забиратися. Того ж дня Галя розповіла дочці історію про їхній дім. Мати просила дочку бути обережною. "Тепер мені ясно, – сказала та не без погорди, – де взявся твій улюблений синок". Оксана просила матір не хвилюватися, бо чоловіки в неї поки що не викликають добрих почуттів.

Вночі Галі приснився сірий птах у людській подобі. Птах кинувся на Галю, залишивши рану. Прокинувшись у холодному поті, стало важко їй дихати. Боліло серце, і нестерпно стукотіло в голові. На допомогу прийшов Хлопець. Коли Галі стало легше, сказала, щоб навідався якимось до Марії Яківни, бо вона просила зайти.

Хлопець відвідав стару і чимось нагадав їй Івана. Вона дозволила взяти Іванові зошити. Стара раділа за Хлопця і Неонілу, розповідала, що дівчина допомагає їй.

...Дженджурик ходив по горі туди й сюди, аж доки уздрів Оксану. Підіймалась угору із набитою пакунками авоською. Він запропонував допомогу, але Оксана не

звернула на нього уваги. Йшла холодна й спокійна, а він заскакував до неї чи з одного, чи з другого боку. Дивно змахнув руками, як фокусник, і в пальцях його виросла розкішна червона троянда. "Подаруйте її якійсь своїй ровесниці", – сказала зимно й рушила далі. Вона гримнула перед носом у дженджурика хврткою так, що ледве не розтрощила йому лоба.

У той вечір, коли Хлопець дістав до рук заповітні зошити, він не пішов до Неоніли, бігцем попередивши її про те, і вона знайшла нарешті час на хвилю заскочити до Марії Яківни. Стара зраділа і запропонувала, щоб вони з Хлопцем жили після одруження в неї.

...Вночі до обійстя прилетів великий сірий птах. Підійшов до вмивальника у подвір'ї. Тут висів забутий звечора рушник, він зняв його й притис до обличчя. Три запахи він розрізнув. Серед них був і запах Оксанин. Дженджурик сховав собі рушник у кишеню. Він пішов до миски з падалицями, вибрав найжовтіше яблуко, сів на приступку ганку і вкусив. Сік цвірконув на обидва боки. З'їв яблуко, а недогризок поклав у миску між падалиці. Потім ступив під вікна. Коло третього вікна він спинився, став навшпиньки й потяг носом. Запах, яким віяло з кімнати, його обворожив. Він махнув рукою, і букет троянд вільно пролетів у відчинену квартиру. Впав на підлогу біля ліжка, де спала Оксана, і відразу ж розсипався сотнею пелюсток. Дженджурик за вікном змерз і замахав руками, щоб зігрітися. Від того руху почав заростати пір'ям, руки його перетворювались у крила, у туфлях проростали гострі пазурі. Він хитнув крильми і на мить притулився обличчям до скла. В півтемрявній кімнаті, осяяна блідим, мерехким світанням, спала красуня.

Оксана прокинулась у той ранок раніше. Снився їй дженджурик, вона тікала від нього, а він здоганяв. Приснився їй і брат, котрий вискочив із хати й кинувся бити дженджурика. Потім вона йшла по якійсь синій дорозі, біля неї поруч ступав, накульгуючи, батько, і йшли вони до крихітного будиночка, на порозі якого сиділа стара бабуса. Їй стало страшно на тій дорозі, хоч вона добре знала, що то світ колишніх людей та відлетіле життя. Сірий птах з обличчям дженджурика летів коло неї і щось їй казав, але не почула вона його слів. Рвонула геть із дороги і дивне диво побачила: довкола світилися вікна і порядкували за ними зовсім звичайні люди.

Прокинувшись, побачила, що вся підлога встелена червоним пелюстям. Вона запнула вікно шторою, скинула сорочку і згорда зирнула на себе в дзеркало. Стояла там уже цілком зріла дівчина, а підлога навколо неї трепетно палала.

26 серпня 1963 року Хлопець одружився з Неонілою Ващук. Потім усі подалися до дому Марії Яківни, де мали жити молодята. Стара стояла біля широко розчинених воріт, спираючись на палицю. Поки Галя, Олександра Панасівна та інші пішли в хату, Хлопець пройшовся садом, а потім сів за стіл на веранді. На обличчя його лягла м'яка задума. Перед ним лежало море дахів їхньої вулиці, тож він сидів, поклавши руки на стіл, і дивився. Широкий світ клався йому перед очі. В серце впала іскра блаженства. За кілька секунд побачив і пізнав більше, ніж за всі 10 років своїх мандрів. Рука його мимохіть потяглася, щоб натрапити на олівця чи ручку, але завмерла в повітрі. "Тільки

не поспішати, – прошепотів він. – Тільки не поспішать!"

*Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*